

Standplaats Damascus

David McCloskey

Standplaats Damascus

Vertaald door Jan van den Berg en Marieke van Muijden

ISBN 978-90-492-0610-9
ISBN 978-94-023-2562-1 (e-book)
ISBN 978-90-528-6872-1 (audio)
NUR 330

Oorspronkelijke titel: Damascus Station
Vertaling: Jan van den Berg en Marieke van Muijden
Omslagbeeld en -ontwerp: © Pete Garceau, bewerkt door Pinta
Beelden zijn van iStock
Zetwerk: Mat-Zet bv, Weesp

© 2021 David McCloskey
© 2025 Nederlandse vertaling Meulenhoff Boekerij bv, Amsterdam

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd bestand, of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Tekst- en data-mining van (delen van) deze uitgave is uitdrukkelijk niet toegestaan.

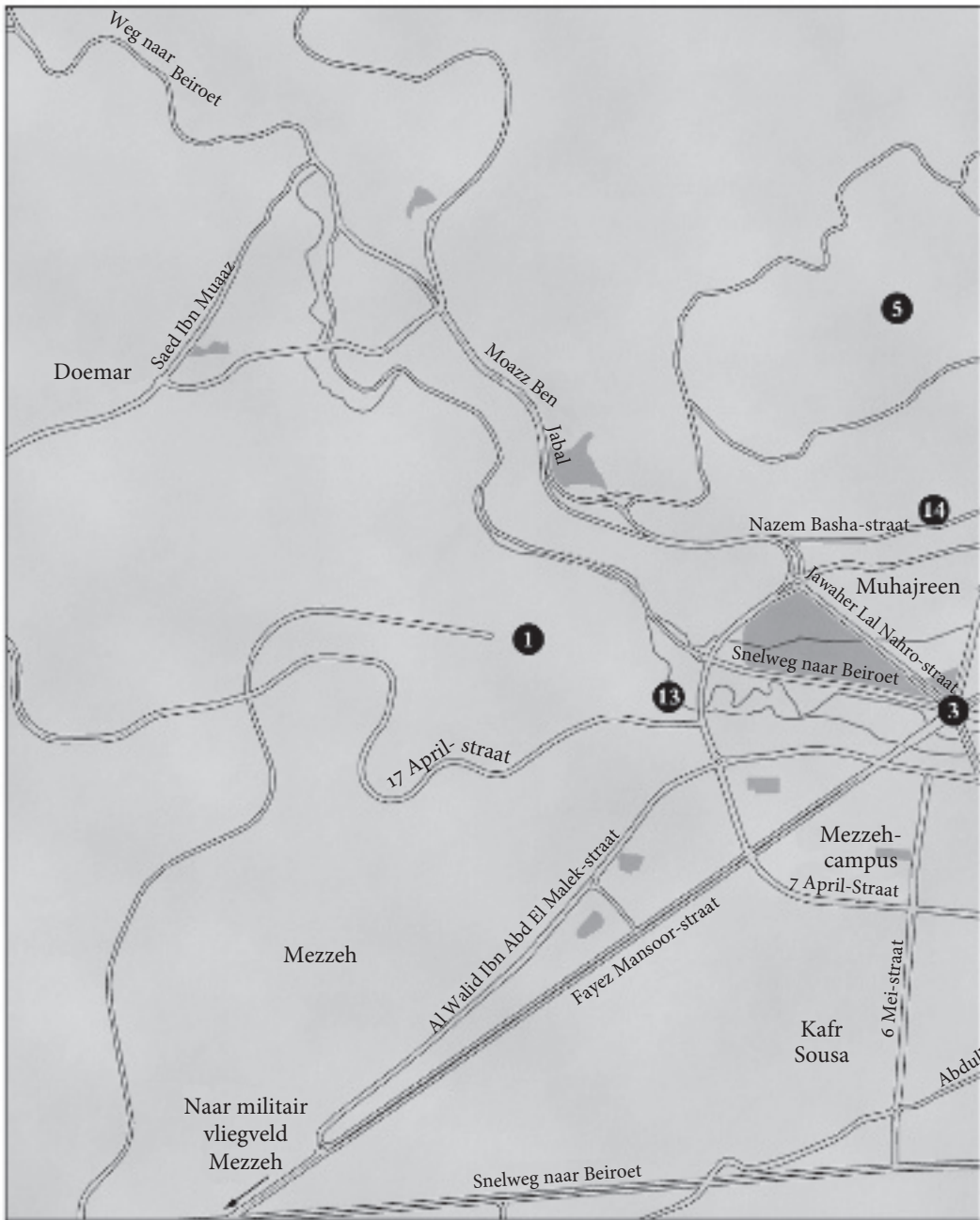
All rights are reserved, including those for text and data mining, AI training and similar technologies.

*Voor Abby, mijn grote liefde en mede-samenzweerder.
En voor Syrië en zijn volk, voor een toekomst rooskleuriger
dan het verleden.*

Damascus heeft alles meegemaakt wat ooit op aarde is geschied en staat nog steeds. Ze heeft de droge botten van duizend rijken gezien en zal voor ze sterft de tombes van nog eens duizend rijken zien.

– Mark Twain, *The Innocents Abroad*, 1869

DAMASCUS

- ❶ Volkspaleis
- ❷ Ambassade VS
- ❸ Umayyadplein
- ❹ Abbasiyyinplein
- ❺ Berg Qasioun

6 Soek Al-Hamadiya	11 Soek Al-Bzouriye	16 Sha'alán
7 Ananiaskapel	12 Mariamitische Kathedraal	17 Universiteit van Damascus
8 Omajjadenmoskee	13 Art House Restaurant	18 Hijaz-plein
9 Al Rawda-plein	14 Presidentiële Residentie	19 Bab Sharqi
10 Bab Touma	15 Begraafplaats Dahdah	20 Soek Midhat Basha

DEEL 1

Moorden

1

DE BEGINJAREN VAN DE SYRISCHE OPSTAND

Na acht uur op zijn surveillancedetectieroute ontspande Sams greep om het stuur en vertraagde zijn hartslag. In en rond Damascus was hij drie keer gestopt en was hij zoals gepland omgekeerd op de SDR, waarbij zijn ogen steeds tussen de spiegels heen en weer schoten, op zoek naar volgers. Bij elke stop was hij blijven staan om te proberen de surveillerende vijand uit de tent te lokken. De hitte brandde door de voorruit en de airconditioning had moeite het koel te houden. Zijn rug deed pijn en het voelde of zijn schouders constant krom stonden. Hij voegde zich in het verkeer en liet de auto stationair draaien op een kruising die goddank profiteerde van de schaduw van palmbomen en dennen. Sam trommelde met zijn vingers op het stuur en keek toen het licht op rood bleef in zijn spiegels om elk voertuig te vergelijken met de mentale catalogus aan auto's die hij eerder die dag had gezien. Het licht sprong op groen. Een *moeghabarat*-functionaris in een leren jack beende met opgeheven hand de weg op en gebaarde dat de eerste auto van de rij moest blijven staan. De auto achter hem toeterde. Nu sleepte een tweede *moeghabarat*-functionaris een schraag de weg op met stickers erop van president Bashar al-Assad en gebaarde dat de eerste auto naar voren moest komen. Iemand schreeuwde dat het een controlepost was.

Hoewel het al de zesde van die dag was, ging Sams hart weer sneller kloppen. Een onofficiële dekmantel betekende dat alles op het spel stond. Als hij werd gepakt, was er geen sprake van diplomatieke immuniteit. Er zou geen uitwisseling plaatsvinden. Hij zou in een gevangenis-kelder verdwijnen. Als je niet zenuwachtig werd als je zonder reddingsboei door een vijandig land reed, was je waarschijnlijk een sociopaat.

Hij trok het paspoort uit zijn borstzakje en legde dat op het dash-

board. Het was een Canadees document, donkerblauw (voor toeristen), en er stond een foto op van een man genaamd James Hansen. De foto was, net als de geboortedatum, van Sam. Hij had het document op een druilerige lentedag gekregen van de Canadese veiligheids- en inlichtingendienst in Ottawa, nadat hij de kantoorruimtes had bekeken van het pas opgerichte en toch niet-bestaande bedrijf Orion Real Estate Investments LLC. De dekmantel was volledig dichtgetimmerd: telefoontjes en e-mails werden door mensen beantwoord. De Canadezen deden maar al te graag mee in ruil voor een plek aan de debriefingtafel, zodra KOMODO veilig in Langley zat. Zelfs bevriende inlichtingendiensten delen niet, ze ruilen.

Van alle informanten binnen Standplaats Damascus was KOMODO een van de productiefste. Deze volgens de telegrammen van de operators ietwat griezelige eenling was een wetenschapper uit het middenkader bij het Syrische Scientific Studies and Research Center, de SSRC, de organisatie die verantwoordelijk was voor de chemische wapens van Assad. De Amerikaanse Nationale Veiligheidsdienst geloofde dat de Syriërs het geheime communicatiesysteem van KOMODO hadden gekraakt en dus had Langley in één dag verwoed een exfiltratieplan opgesteld waarbij Sam onder een commerciële dekmantel Syrië in zou rijden om de informant daar weg te krijgen. De CIA had ook besloten Val Owens, de case officer van KOMODO, naar huis te halen. Sam en Val hadden samen in Irak gediend. Dat was haar eerste uitzending geweest en zijn derde. Ze hadden een band gekregen, waren bijna familie. Val was een vriendin, het leven van een informant stond op het spel en als hij aan die twee dingen dacht, begon zijn hart weer sneller te kloppen op het moment dat een soldaat gebaarde dat hij naar voren mocht rijden.

Een jonge soldaat met harde ogen en een piekerige snor kwam naar het raampje aan de bestuurderskant en vroeg om papieren. Een respectvolle seconde lang bleef Sam hem aankijken, toen overhandigde hij hem het paspoort, dat al was opengeslagen op de pagina met het negentig dagen geldige Syrische visum, en staarde door de voorruit naar de weg. De soldaat bladerde door het boekje, liet zijn blik ronddwalen alsof hij zich afvroeg of hij zijn superieuren erbij moest halen en keek toen met samengeknepen ogen naar Sam.

‘Waarom in Syrië?’ vroeg hij in Engels met een zwaar accent.

‘Zaken,’ antwoordde Sam in het Arabisch.

De soldaat knikte naar een van zijn kameraden die kwam aanlopen. Hun ogen speurden nerveus de geparkeerde auto’s en de gebouwen af. Dit gedeelte van de stad was in handen van het regime, maar soms vielen rebellen en jihadisten de controleposten aan. Zelfmoordterroristen, raketwerpers, de *run-and-gun*-tactiek die hij ook tijdens zijn uitzending naar Bagdad was tegengekomen – dat alles kwam in Damascus steeds meer voor. De kaak van de soldaat verstrakte en hij sloeg met het paspoort op zijn eigen handpalm.

‘Maak de kofferbak open,’ zei hij tegen Sam.

Sam drukte op de knop om de achterbak te ontgrendelen. Een andere soldaat deed de klep open en haalde Sams koffer tevoorschijn, die hij op de stoep dumpte.

‘Zit hij op slot?’ vroeg de soldaat.

‘Nee,’ antwoordde Sam. Hij hoorde dat er een rits werd geopend en het gedempte geluid van kleding die de auto weer in werd gesmeten.

‘Waarom is er niks opgevouwen?’ wilde de andere soldaat weten.

‘Omdat ik vandaag al verschillende controleposten gepasseerd ben,’ antwoordde Sam.

‘Huurauto?’ vroeg de eerste soldaat, die met de kolf van zijn AK-47 op het bestuurdersportier sloeg.

Sam knikte.

‘Papieren.’

Sam opende het dashboardkastje en overhandigde de soldaat een stel papieren waarop stond dat de auto eigendom was van Rainbow Rentals uit Amman, Jordanië. Terwijl de soldaten de papieren doornamen verdrong Sam het beeld van een monteur van Standplaats Amman die een paspop gebruikte met precies de lengte en het gewicht van KOMODO (een meter vijfenzestig, vijfenzestig kilo) om te laten zien hoe je een mens in het speciaal vervaardigde kofferbakcompartiment moest vouwen.

De soldaat gaf hem de papieren terug. ‘Wat voor zaken, meneer Hansen?’

‘Vastgoedinvesteringen. Villa’s hier, misschien een aantal huizen in de Oude Stad.’

‘De villa’s zijn nu goedkoop.’

‘Ja.’ Sam glimlachte. ‘Dat zijn ze zeker.’

‘De koffer is in orde,’ zei de man die achter de auto stond. De soldaat gaf het paspoort weer terug en bromde: ‘Rij maar door.’

Voorbij de controlepost stuurde Sam de auto naar de M1, richting de Oude Stad, terwijl de *maghrib*, de oproep tot het avondgebed, van de muezzins van de moskeeën klonk. Er was deze avond weinig verkeer op de weg. De Syriërs haastten zich nu met het vallen van de avond naar binnen om aan de mortieren te ontkomen die het regime en de rebellen naar elkaar gooiden.

De zon dook achter hem onder de horizon en zijn lichaam kwam tot dezelfde conclusie als zijn geest al eerder: hij werd niet gevolgd. Er was geen surveillance. Even voelde hij zich opgelucht. Toen sloeg de twijfel toe, een SDR-ritueel voor iedere case officer van de CIA sinds de eerste training op het CIA-trainingskamp de Farm. Dit was klote aan de Missie. De kille waarheid dat je het nooit zeker wist, dat het altijd gemakkelijker was om de missie af te blazen als je veilig was dan door te zetten in de wetenschap dat je ernaast kon zitten.

Dus liet hij de vragen komen.

Had de zwarte Lexus met het geschaafde bijrijdersportier in Yaafour hem doorgehad? Had hij de stoffige gele taxi, die hem kort na zijn tweede stop was gaan volgen, bij de avondse villa met het zandlopervormige zwembad gezien? Was de glinstering bij het raam van een appartementencomplex tijdens de laatste controle een vaste surveillancepositie? Sam stak een stukje kauwgom met muntsmaak in zijn mond. Hij kauwde langzaam en zag door de verweerde voorruit Damascus dichterbij komen. Surveillancedetectie met een voertuig maakte het irritant lastig om terugkerende auto's te herkennen. Hij wilde de straat op, maar voor die zet was geen reden. De buitenwijk van Damascus was nu een oorlogsgebied en Sam was James Hansen, vastgoedinvesteerder. James Hansen zou nooit zomaar stoppen in een oorlogsgebied. James Hansen zou zich naar zijn huurhuis in de Oude Stad haasten en lekker gaan slapen voordat hij naar Amman terugkeerde.

Hij zette de Land Cruiser twee blokken van het safehouse vandaan stil. Hij legde een vergeelde atlas op het dak en deed of hij de kronkelen-de steegjes afzocht naar zijn uiteindelijke bestemming. Dit was zijn laatste kans om de missie af te blazen. Sam haalde diep adem en voelde de koele avondlucht op zijn huid. Zijn nekhaartjes stonden niet overeind.

Hij voelde zich niet bekeken. Hij keek om zich heen en pakte de atlas op als een idiote toerist in een laatste poging de avond af te speuren op zoek naar volgers. Hij keek de juiste weg af en gooide de atlas op de bijrijdersstoel.

Bij een huis vlak bij Bab Touma parkeerde hij de Land Cruiser. De Canadezen hadden een ideale locatie gekozen aan de buitenrand van de Oude Stad: vanaf het ARCHIMEDES-safehouse had je gemakkelijk toegang tot de kronkelende steegjes en smalle weggetjes in het stadscentrum – ideaal voor surveillancedetectie – en tot de bredere wegen eromheen, die het met de auto toegankelijk maakten. Het huis was een paleis uit de Ottomaanse tijd met drie verdiepingen dat zich voor zover Sam kon inschatten een half blok uitstreekte. Garages kwamen niet veel voor in Damascus en werden bij een groot oud huis als dit lelijk gevonden. Om wel te profiteren van deze faciliteit zonder de esthetiek aan te tasten had deze eigenaar – een Canadese hulpkracht – een grote deur gemaakt die een van de muren aan de straatkant van het huis leek te zijn.

Sam drukte op een naast een gaslantaarn verstopte knop op de noordmuur. De muur ging krakend open en hij reed achteruit de garage in. Ondanks de grootte van de villa was de gang achter de garage krap. Aan het einde ervan liep een marmeren vloer naar een dubbele deur van vijf meter hoog, met ijzeren traliewerk dat tot verzen uit de Koran was gesmeed waardoor tientallen ingewikkelde ruitjes ontstonden. Sam opende de deuren naar de binnenplaats. Midden op de plaats stond een fontein te gorgelen, omringd door kleine clusters sinaasappel- en citroenbomen. Onzichtbare roeken krijsten waarschuwend toen hij eraan kwam. Uit oostelijke richting klonk een serie mortierknallen en hij schrok instinctief terug, voordat hij weer achteruit de hal in liep en de deuren sloot.

In het samenwerkingscontact hadden de Canadezen ook een plattegrond aangeleverd, dus vond hij probleemloos zijn weg door de kronkelende gangen naar de keuken. In een stoffig kastje lag waar hij om had gevraagd: een pakje voedzame mueslirepen, een zakje met Xanax-tabletten van twee milligram, een draagbare zuurstofconcentrator, een waterzak van CamelBak en luiers voor volwassenen. Hij vulde de CamelBak met water en haalde een luier uit de verpakking. Hij stopte alles in een zwarte pukkellendoek en ritste die dicht.

Terug in de garage opende hij de achterbak van de Land Cruiser. Hij maakte het compartiment open dat in de achterstoelen onder de kofferbakruimte verstopt zat door een aantal verborgen schijfjes in de precieze volgorde te draaien zoals hem in Amman was voorgedaan. Sam liet zijn hand langs de dunne binnenkant van het compartiment glijden. Het zwarte silicium was via de diplomatieke tas van een kelder in Langley naar Standplaats Amman gebracht en bedoeld om hitte te absorberen, zodat warme objecten daaronder onzichtbaar bleven voor infraroodsensoren. Hij gooide de pukkel in het compartiment en wilde dat de CIA cyanidepillen in de vluchtassen deed, zoals de Russen voor hun informanten. Als een CIA-informant in Syrië werd gepakt, stonden hem maanden aan ondervragingen en marteling te wachten. Als Sam in KOMODO's schoenen stond, zou hij die pil nemen.

Om wat van de spanning kwijt te raken deed Sam een half uurtje push-ups en sit-ups. Daarna nam hij een warme douche. Val was een kwartier te laat. Hij hoefde niet meer op een klok of horloge te kijken. Daar had de training bij de Farm wel voor gezorgd.

Hij trok een schoon wit overhemd en een lichtgrijs pak aan en liep op zoek naar koffie terug naar de keuken. Daar zag hij een cafetière onder een dikke laag stof staan, een waterkoker en een blikje gemalen koffie. Hij keek niet naar de houdbaarheidsdatum, want die interesseerde hem niet. Hij had de cafeïne nodig.

Sam liet de koffie trekken en afkoelen en dronk hem in drie slokken op. Hij vulde een tweede kop en staaarde naar de omhoogkringelende damp. Hij belde naar een uit zijn hoofd geleerd nummer en vroeg om een update over de Dubai-aankoop. De stem aan de andere kant van de lijn, een Syrische secundaire informant die niet wist wat de vooraf afgesproken codes werkelijk betekenden, liet Sam weten dat de transactie was gepauzeerd. Sam vroeg hem dat te bevestigen.

‘Die is gepauzeerd, meneer Hansen.’

In twee slokken dronk Sam zijn tweede kop koffie op en hij gooide de lege mok op de vloer kapot.

Het vooruitzicht dat KOMODO op het punt stond gearresteerd te worden en de verslechterende situatie in Syrië betekenden dat de CIA het gebruikelijke exfiltratiehandboek moest laten varen: de informant wekenlang

heimelijk in verschillende safehouses laten verdwijnen, wachten tot de situatie bekoeld was en de informant vervolgens de grens over smokkelen. Al wekenlang werd KOMODO in de gaten gehouden. Ze zouden Syrië alle drie vanuit het safehouse verlaten.

Sam lag in zijn pak op bed en zijn hart bonsde van de cafeïne en de adrenaline. Als de moeghabarat KOMODO te pakken had gekregen, zouden ze nu achter Val aangaan. En hij kon alleen maar op Val wachten. Het draaide nog het meest om wachten. Dat wachten zorgde wel voor een scherp randje waardoor hij een liter whisky achterover wilde slaan of een paar van KOMODO's Xanax-tabletten wilde slikken. Sommige medewerkers probeerden de scherpe kantjes eraf te halen met drank, drugs of vrouwen. Dat leidde altijd tot de goot, ontslag of erger. Een van zijn Farm-klasgenoten – een functionaris onder onofficiële dekmantel, een onderofficier die in Belarus opereerde – was hangend aan een dakspant van zijn appartement in Minsk gevonden, de vloer bezaaid met pillen, injectiespuiten en lege wodkaflansen.

De Missie kon je gemoedsrust verstoren.

Het was bijna twee uur 's nachts. Ergens in het huis hoorde hij een deur kraken en daarna voetstappen in de gang.

Hij trof Val in de keuken aan, waar ze met een voet op de vloer tikte en met een trillende hand koffie in de cafetière schepte. Ze morste een lepel koffiepoeder en sloeg met haar handen op het werkblad.

'Fuck, fuck, fuck,' schreeuwde ze. 'Drie momenten. Hij heeft drie ophaalmomenten gemist.'

Haar gespannen lijf zette uit toen ze diep ademhaalde in een poging rustig te worden. Ze zette de waterkoker aan en liet zich met haar rug tegen de kastjes op de vloer zakken. Sam ging naast haar zitten. Ze zwegen allebei terwijl de waterkoker borrelend tot leven kwam. Ze was pezig en mager, precies zoals hij haar zich nog uit Bagdad herinnerde, maar ze had haar blonde haar tot ver over haar schouders laten groeien. Hij legde een arm om haar heen. Ze liet haar hoofd op zijn schouder rusten.

Na een paar minuten stond hij op en ging hij een rode pukkel uit het compartiment van de Land Cruiser halen. Terug in de keuken gooide hij die Val toe. Daarin zat een Canadees paspoort met daarop, net als bij Sam, haar eigen foto en een valse naam. Ze bekeek de vermomming – pruik, bril, buik van piepschuim om haar tien kilo te laten aankomen –

allemaal bedoeld om bij de foto te passen. ‘Jongen, als brunette met overgewicht zie ik er niet uit.’

‘Weet ik. Daarom heb ik ervoor gekozen.’

Ze glimlachte en toen gleed er een schaduw over haar gezicht. ‘We moeten nog een paar uur afwachten of hij het noodsignaal afgeeft. Als hij zich dan nog steeds niet heeft laten zien, vertrekken we.’

Ze zaten op de keukenvloer te wachten tot KOMODO een teken gaf dat hij terug was, tot het ochtend werd, tot de moeghabarat de deur zou intrappen. Om de beurt hielden ze de wacht terwijl de ander sliep, maar ze deden geen van beiden een oog dicht. Nu wreven ze allebei in hun vermoede ogen op het moment dat er een metalen geknars op de straat klonk. De demonstrant met de megafoon gilde ‘*Selmiyyeh, selmiyyeh* – rustig, rustig’ en het gemompel van de menigte weergalmde door het huis.

‘Het begin van de vrijdagprotesten,’ zei Sam.

‘Het Abbasiyyinplein ligt maar een paar blokken naar het noorden,’ merkte ze slaperig op. De grote oppositiecomités en Facebookpagina’s hebben opgeroepen vandaag te komen demonstreren. Ze willen blijven tot het regime valt. Maar ze beginnen wel vroeg vandaag. We moeten zo weg.’

Nu keek Sam uit een van de ramen naar de enorme menigte die door de straat onder hen stroomde.

‘Dit wordt het grootste protest tot nu toe in Damascus,’ zei Val. ‘Kan bloederig worden.’ Ze ging weer zitten en vouwde haar armen op tafel. ‘Ik denk dat we hem kwijt zijn.’

‘Dat zal wel,’ zei Sam, die opstond. ‘Maar we moeten het op dit moment over iets anders hebben dan die vernachelde operatie. We moeten gaan.’

Ze deed haar mond open om iets te zeggen toen de roeken buiten begonnen te krijzen en de haartjes op Sams nek overeind gingen staan. Ze sloot haar mond en Sam zag aan Vals groter wordende ogen dat ook zij voelde dat er iets gaande was.

Selmiyyeh, selmiyyeh.

Ze stonden allebei op. Sams stoel schraapte in de onaangename stilte over de vloer.

Selmiyyeh, selmiyyeh. De oude deur van het huis kreunde toen die uit de scharnieren werd gerukt.

2

Mariam had alleen als klein meisje zulke grote menigten in Syrië gezien. Schouder aan schouder met de demonstranten bereikte ze in de scanderende massa het Abbasiyyinplein. Ze hadden zelfgemaakte borden bij zich, veel mensen hadden hun gezicht beschilderd en sommigen droegen een koelbox, alsof ze gingen picknicken. Een potige kerel links van haar sleepte een klapstoel mee en een kleine groen-wit-zwarte vlag met drie sterren, het symbool van de opstand. Steeds als een van de leiders van de demonstranten iets door de megafoon riep, hief de man de vlag boven zijn hoofd. Een vrouw rechts van Mariam had een klein meisje bij de hand met FREEDOM op haar roze T-shirtje geprint. Het meisje maakte een v met haar vingers voordat ze in de menigte verdween. Het plein gonsde van de energie, maar Mariam voelde niets anders dan opkomende angst. Ze werkte in het Paleis, dus wist ze dat de regering dit niet lang zou laten etteren. In de tussentijd had ze werk te doen.

Er schalde een megafoon vanaf het plein: *'Selmiyyeh, selmiyyeh.'*

Aan de zuidkant van het Abbasiyyinplein zag Mariam dat het plein – in feite een rotonde – onder de menigte was verdwenen. Een massa hoofden, schouders, vlaggen en banieren verving de wegen en stoepen. Haar doel hier was Razan, haar dierbare nichtje, te beschermen. Achtere-loos, zorgeloos. Ze volgde eenvoudigweg. Razan, de vlag van de opstand om zich heen gedrapeerd, waarschijnlijk een beetje high, marcheerde naar het Abbasiyyinplein onder kartonnen borden waarop vrijheid werd geëist, het einde van de noodwet en nieuwe verkiezingen. Allemaal redelijk. Allemaal verraad, wettelijk gezien. Dat wist Mariam en ze haastte zich voort, waarbij ze de drang onderdrukte om naar haar nichtje te gillen dat ze naar huis moest komen. Weg van het plein, de demonstranten. Laten we ons bezatten. Net als vroeger. Razan marcheerde door, naar het midden van het plein, op weg naar een podium gemaakt van stukken

hout en meubilair geleend van mensen die de oppositie een warm hart toedroegen. Mariam zocht naar moeghabarat-functionarissen en zorgde dat ze zo ver van het podium vandaan bleef dat ze kon beweren een onschuldige voorbijganger te zijn. *Ik ging even wat lekkers halen en heb alleen maar staan toekijken bij die verraderlijke demonstratie, meneer, oefende ze de woorden beschaamd in stilte. Zorg dat je altijd een verhaal hebt voor die ezels van de moeghabarat, zei Razan graag.*

Bij een snoepwinkel aan de rand van het plein bleef Mariam staan. De menigte maakte nu een oorverdovende herrie, met een uitbundigheid die ze nog nooit had gehoord in Syrië. Grote samenscholingen waren alleen toegestaan voor de georganiseerde, verplichte bijeenkomsten die de oude president, de vader van de huidige president, in het stadion vlak bij het plein had gehouden. Ze was een klein meisje geweest dat opging in de menigte, dat scanderend verklaarde dat hij de beste apotheker van het land was. Regeringsmedewerkers drongen erop aan dat ze ‘De dappere ridder van Syrië!’ zongen. ‘De Leeuw van Damascus!’ Is hij echt een goede apotheker, de president? had Mariam na afloop aan haar vader gevraagd, omdat ze oud genoeg was te begrijpen dat je dit soort vragen niet in het openbaar stelde, als je ze al stelde. Hij had alleen maar geglimlacht, haar over haar hoofd geaaid, ongemakkelijk om zich heen gekeken en in haar oor gefluisterd: ‘Hij kan heel goed liegen, *habibti*.’

Twee knappe, pezige jongens kwamen het podium op. Ze eisten het aftreden van de president en de menigte juichte instemmend. Ze zag een man van de moeghabarat in een leren jasje de massa filmen. Een van de waarschijnlijk honderden van dat soort mannen. De omvang van de menigte, die eerst te overzien was geweest, vervulde haar nu met angst. Haar ogen schoten terug naar haar nichtje vlak voor het podium. Een anonieme demonstrant overhandigde Razan een megafoon. Mariam kwam in beweging. Tijd om deze *bint mbarih*, deze naïeve chick, van het podium weg te rukken voor het haar dood werd.

Op het moment dat ze een stap naar voren deed verscheen er een schaduw op de grond voor haar, als inkt die in stof trekt.

Mariam bleef staan, keek op en zag een man in het zwart op het dak van de snoepwinkel. Hij had een sjaal over zijn neus en mond getrokken en hield een groot geweer in zijn handen. Hij legde een hand tegen zijn hoofd, alsof hij naar een zender met een oortje luisterde. Hij keek naar

de overkant van de weg, naar een tweede dak, waar een man in soortgelijke kleding een geweer op een statief bevestigde. Een van de jongemannen had een megafoon in zijn handen en riep dat president Assad – in feite haar baas – nieuwe politieke partijen moest legaliseren. Maar Mariam bleef achter de snoepwinkel staan. Ze zag een bord langs gaan: VRIJHEID BEGINT BIJ DE GEBORTE. IN SYRIË BEGINT ZE BIJ DE DOOD. Ze zag hoe een jong stel elkaar in de menigte kuste, een mollige vrouw met onmogelijk zware borsten die voor een bord danste waarop stond ASSAD, WAKKER WORDEN, JE TIJD IS OM.

Mariam zag hoe haar nichtje het podium op klom met de megafoon. De menigte juichte. Ze keek op en zag de mannen op de daken niet meer. Razan droeg een beschilderde spijkerbroek en een t-shirt waarop de vlag met drie sterren was geborduurd. Ze stak uitdagend een hand op, eiste vrijheid, stelde dat het volk wilde dat het regime viel. Toen zei ze ‘*Selmiyyeh, selmiyyeh*’, en de menigte herhaalde dat.

‘Hij is een slager, een tiran,’ gilte Razan. ‘Assad moet aftreden, hij moet verdwijnen.’

En nu probeerde Mariam echt in beweging te komen – het leek wel of er signalen door haar spieren schoten – maar in plaats daarvan merkte ze dat ze zichzelf tegen de muur van de snoepwinkel aan drukte en al snel voelde ze de verplaatsing van lucht door moeghabarat-voetsoldaten die langsrenden. Het drong tot haar door hoe waanzinnig Razans geschreeuwde uitspraak was en Mariam had het gevoel dat ze boven haar lichaam zweefde en naar zichzelf keek terwijl ze een reeks vloeken naar haar domme, dappere nichtje schreeuwde.

Ze zag een moeghabarat-infiltrant iets in zijn zender fluisteren. Toen klonk een schot. Nog een. Een van de pezige jongens op het podium zakte in wolkjes rood en roze in elkaar. Mariam drukte zich tegen de muur, haar rug koud, ook al was het steen heel warm. Het werd stil om haar heen en banieren zakten omlaag terwijl mensen op de vlucht sloegen.

Toen doorzeefden de moeghabarat-geweren de menigte, de schoten eerst sporadisch en aarzelend, voordat de schutters hun moed bijeen raapten en er een ritme ontstond. Een jonge vrouw met een witte hijab om hield haar armen omhoog om slagen van een knuppel af te weren. Een man van de moeghabarat zwaaide zijn knuppel tegen het hoofd van

een andere man, één keer, twee keer, drie keer, totdat het openspleet. De man probeerde overeind te komen, maar zijn benen begaven het en de moeghabarat-agent duwde hem omlaag en gaf hem weer een klap met zijn knuppel.

‘Lopen, lopen, lopen,’ schreeuwde Mariam tevergeefs naar Razan. Maar haar nichtje hoorde haar niet en zou toch niet hebben geluisterd.

‘Vrijheid,’ schreeuwde Razan. ‘Vrijheid! Vrijheid!’

Nu kwamen de geweren op de daken brullend tot leven en scheurden de kogels van hoog kaliber door vlees en de borden en vlaggen. Mariam voelde iets op haar gezicht spatten en ze keek naar beneden, knipperde met haar ogen en ze vervloekte haar nichtje terwijl ze het uit haar ogen veegde. Het was bloed, maar ze wist niet waar dat vandaan kwam. Ze voelde aan haar hoofd, haar benen, haar borst. Alles was in orde. De menigte vluchtte langs haar heen en het geweervuur ratelde. Opstandig domineerde Razan het podium en ze hield de megafoon stevig beet terwijl de menigte op hol sloeg als een kudde gnoes.

Een vlezige man van de moeghabarat sprong zwaaiend met zijn knuppel op het podium.

‘Vrijheid,’ hoorde Mariam haar nichtje door de megafoon gillen. ‘We willen vrijheid.’ Vervolgens legde Razan bij het dichterbij komen van de man de megafoon weg. Haar nichtje keek naar de hemel, naar de berg Qasiounaa, en sloot haar ogen.

Toen liet hij de knuppel op Razans hoofd neerkomen.